

JUDr. Jana Dudová. Ph.D.

ŽP a ekonomické nástroje

- nástroje nepřímé regulace - prostředky ekonomické, politické, výchovné, osvětové, vzdělávací, vědecké, technické, organizační, dobrovolné nástroje apod.
- zejména poplatky, daně, dotace, dary či zvýhodněné půjčky, zálohové systémy, ekologické pojištění, cla, obchodovatelná emisní povolení, povinné finanční rezervy a některé další

- 1) Komunitární úroveň
- 2) Národní úroveň

ad1) Finanční podpory – národní subvence , komunitární finanční podpory ze strukturálních fondů (Kohezní fond – fond soudržnosti) – příjemcem jsou členské státy, které je distribuují na individuální ekologické projekty.

ad2) Základ - **zákon č. 17/1992 Sb.**, o životním prostředí, a to konkrétně jeho ust. §§ 31 – 33. Právním jsou podrobněji upraveny zejména poplatky a daně.

Za znečištění ŽP, případně jeho složek a za hospodářské využívání přírodních zdrojů platí fyzické nebo právnické osoby :

daně, poplatky, odvody a další platby, stanoví-li tak zvláštní předpisy.

Zvláštní předpisy také stanoví, kdy mohou být právnické nebo fyzické osoby, které chrání životní prostředí nebo využívají přírodní zdroje v souladu s principem TUR zvýhodněny: úpravami daní a odvodů nebo poskytováním dotací.

Jednotlivé zákony na ochranu složek ŽP samostatně upravují ekonomické nástroje v daných oblastech.

Nástroji ochrany ŽP jsou také fondy ŽP – podrobnosti stanoví zvláštní předpisy.

- **zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu ŽP ČR.**

Správcem fondu je MŽP.

- kompetence ministra ŽP

Příjmy fondu tvoří zejména (§ 2):

- poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových dle vodního zákona (13%)
- poplatky za vypouštění škodlivých látek do ovzduší (32%)
- poplatky podle zákona o odpadech (3%)
- poplatky za odnětí ZPF ve výši 60 % (12%)
- poplatky za skutečný odběr podzemních vod ve výši 50%
- úhrady odvádění do SR za vydobyté nerosty
- pokuty za poruš. předpisů uložené správcem fondu a ČIŽP(50% těchto pokut připadá do rozpočtu obce, v jejímž k.ú. k porušení předpisů došlo. Prostředky jsou účelově vázány k ochraně ŽP
- dotace ze SR, podíly na výnosu daní, úvěry od právnických osob, příspěvky od tuzemských i zahraničních právnických a fyzických osob, další příjmy dle obecně závazných právních předpisů.

Fond sestavuje na každý rozpočtový rok rozpočet, který předkládá vládě. Ta po případných změnách jej předkládá Poslanecké sněmovně ke schválení.

Využití prostředků fondu dle § 3 (není na ně právní nárok)

- podpora (tzn. dotace, subvence, půjčka, převzetí závazku a další pomoc) invest a neinvest. akcí související se zlepšováním ŽP
- věda, výzkum a zavádění vhodných technologií
- ekologické funkce VT
- monitorování ŽP
- výchovné akce a rozšiřování informací o ŽP
- úhrada nákladů v souvislosti s činností Fondu.

Podpory na ochranu ŽP je možné čerpat nejen ze SFŽP, ale i ze státního rozpočtu, resp. Fondu národního majetku (staré ekologické zátěže) a z dalších zdrojů.

Ze státního rozpočtu jsou podpory realizovány prostřednictvím jednotlivých ministerstev. Největší počet programů s podporou ochrany ŽP vyhlašuje **MŽP**.

- program revitalizace říčních systémů
- program péče o krajinu
- program drobných vodohospodářských akcí
- příspěvek zoologickým zahradám
- náprava ekologických škod po sovětské armádě
- výzkum ŽP
- podpora v rámci programu ISPA
- podpory občanským sdružením.

Ministerstvo zemědělství

- odstranění povodňových škod,
- dotace lesnímu hospodářství
- komplexní pozemkové úpravy
- vodohospodářské stavby
- podpora v rámci programu SAPARD

V současné době aktuální:

- dotace na udržování a využívání genetických zdrojů pro výživu a zemědělství
- podpora méně příznivých oblastí (SAPS) a oblastí s environmentálními omezeními (LFA)

Ministerstvo pro místní rozvoj

- program obnovy venkova
- program podpory technické infrastruktury

Ministerstvo průmyslu a obchodu

- Státní program pro úsporu energie a využití obnovitelných zdrojů
- Sanace těžby uranu
- útlum v hornictví
- ekologické investice v hornictví

Státní úřad pro jadernou bezpečnost

- radiační monitorovací síť ČR
- radonový program
- nakládání s radioaktivními odpady.

Na komunální úrovni:

Zastupitelstvo obce je při rozhodování v majetkoprávních úkonech v samostatné působnosti oprávněno m.j. poskytnout dotace nad 50.000,- Kč v jednotlivých případech občanským sdružením, humanitárním organizacím a jiným fyzickým nebo právnickým osobám působícím v oblasti ochrany ŽP. (§ 85 písm.c) z. 128/2000 Sb.).

Zastupitelstvo kraje může poskytnout dotace ve své samost. působnosti při ochraně zvířat a ŽP těmže subjektům v hodnotě nad 200.000,- Kč jedné organizaci v kalendářním roce. Stejně tak může poskytnout dotace obcím z rozpočtu kraje (§ 36 /1 c z. 129/2000).

Poplatky představují v podstatě nástroj negativní ekonomické stimulace. 3 základní skupiny:

1. poplatky za poškozování či zhoršování životního prostředí (poplatky za znečišťování ovzduší, za ukládání odpadů, za vypouštění odpadních vod),
2. poplatky za čerpání přírodních zdrojů (poplatky za odběr povrchových i podzemních vod od stanoveného odebraného množství, za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa, úhrady za vydobyté nerosty),
3. užívací poplatky (např. za užívání freonů, obalů apod.).

Většina výnosů poplatků směřuje do Státního fondu životního prostředí

Nový ekonomický nástroj u nás: **obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů** dle zákona č. 695/2004 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a o změně některých zákonů.

Daně:

- **daň z přidané hodnoty** - vesměs produkty pro ochranu zdraví a na podporu zdravotně handicapovaných občanů, nikoli však výslovně ekologicky příznivější výrobky.
- **spotřební daň** zavádí vysoké zdanění benzinů a nafty při určitém zvýhodnění bezolovnatého benzínu a bioplynu (minerální oleje – v návaznosti na určitou nomenklaturu, v zákoně obsaženou).
- **daně z příjmů** - m.j. i podpora určitých ekologicky zaměřených činností. Jedná se např. o osvobození z daně příjmu v případě provozu malých vodních a větrných elektráren, solárních zařízení, instalací na výrobu bioplynu apod. Předmětem daně nejsou příjmy organizací, resp. osob, které nebyly zřízeny za účelem podnikání.
- **daň z nemovitostí** se vztahuje na pozemky a stavby. Některé pozemky jsou od daně zcela osvobozeny (např. maloplošná zvláště chráněná území ochrany přírody, u velkoplošných ZCHÚ pozemky zařazené v 1. zóně, pozemky veřejně přístupných parků a sportovišť, remízů, větrolamů, mezí na orné půdě, loukách a pastvinách apod.), pozemky pásma hyg. ochrany vod 1. stupně. Pro některé pozemky není daň zavedena (např. lesní pozemky, na nichž jsou lesy ochranné a zvláštního určení, vodní plochy mimo rybníků sloužících intenzivnímu chovu ryb).
- **silniční daň** - od daně osvobozena vozidla pro veřejnou městskou hromadnou dopravu osob, vozidla splňující přísné limity EHK OSN, elektromobily, vozidla používaná k přepravě věcí z místa uskladnění na místo překládky na železniční, lodní či leteckou dopravu. Určité slevy z daně se pak vztahují na tzv. kombinovanou přepravu (kamion-železnice, popř. loď apod.).
- **daň dědická, darovací a z převodu nemovitostí** - osvobozeno bezúplatné nabytí majetku na financování zařízení a humanitárních akcí ve stanovených oblastech, a to včetně ekologie, za podmínky, že tento majetek byl nabyt právnickými osobami, které byly zřízeny k zabezpečení těchto aktivit a současně mají své sídlo na území ČR. Od daně z převodu nemovitostí rovněž Státní fondy a Česká konsolidační agentura.

Česká daňová soustava sice vykazuje zvýhodnění vybraných ekologických prvků či aktivit, přesto však není z pohledu ochrany životního prostředí dostatečná, nesehrává odpovídající roli v usměrňování chování subjektů (mnohé sazby daní nejsou dosud progresivně stanoveny).

Možnosti využití prostředků v rámci EU

např.:

ISPA - dopravní infrastruktura, investiční projekty ochrany a zlepšování ŽP

SAPARD (zemědělství a venkov)

Program PHARE – zaměřený na vědu a výzkum (přeshraniční spolupráce, podpora malých projektů v ČR, financování projektu energetických úspor, apod.) – např. Twinning jako nástroj EU k zajištění implementace komunitárního práva v nových členských státech. Cílem je zlepšení řízení informačních systémů o ŽP.

Fond soudržnosti

Operační program Infrastruktura

Program „LIFE“ - finanční nástroj EU, který je zaměřen na oblast ochrany a tvorby životního prostředí. Tento program konkrétně podporuje rozvoj a zavádění strategie a politiky životního prostředí EU. „LIFE“ má tři části LIFE – příroda, LIFE – životní prostředí, LIFE – třetí země.

Zákon 218/2000 Sb., rozpočtová pravidla, definuje dotace z rozpočtu Evropské unie jako veřejné finanční prostředky. Současně se na prostředky poskytnuté z rozpočtu Evropské unie vztahuje zákon č. 320/2001 Sb. o finanční kontrole, v platném znění